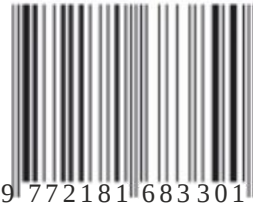


PEDAGOGIK MAHORAT

11
2023

ISSN 2181-6833



9 772181 683 301

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 11, 2023

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 12 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Навруз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрюченко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), доцент

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоний Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Несматовна, доктор педагогических наук (DSc)00

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук, доцент

Назаров Акмал Мардонович, доктор философии психологических наук (PhD), доцент

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Нуруллоев Фируз Нумонжонович, доктор философии педагогических наук (PhD)

Навруз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD)

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
DOLZARB MAVZU			
1.	QARSHIBOYEVA Gulnoza Abduqodirovna, NAHALBOYEVA Nigora Turdi qizi,	O'smirlarda depressiv xulqning psixologik muammolari	8
2.	RAXMATOV Faxriddin Umarovich	Voyaga yetmaganlarda deviant xulq-atvor muammosini nazariy va empirik tahlil etish	15
3.	КУЛИЕВ Ёркин Каримович	Некоторые особенности коррупции в сферы образования	21
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA			
4.	АЛЛАЁРОВ Музаффар Мунгалиевич	Бўлажак спорт мураббийларининг коммуникатив қобилятини ўрганишнинг педагогик асослари	25
5.	ABDIEVA Gulara Babaniyazovna	Umumta'lim maktablarida loyihaga asoslangan ta'limdan foydalanish	29
6.	ALIMARDONOV Zohid Shukurillayevich	Bo'lajak ofitserlarda kommunikativ kompetentlik shakllanishining ijtimoiy-psixologik determinantlari	33
7.	DILOVA Nargiza Gaybullayevna	Oliy ta'limda o'qitiladigan ijtimoiy gumanitar fanlar asosida bo'lajak o'qituvchilarni shaxslararo munosabatlarga tayyorlash mazmuni	37
8.	ASRAYEV Zafar Rizakulovich	O'quv jarayonida virtual laboratoriya imkoniyatlaridan foydalanish	44
9.	ESHONQULOV Hakim Ilhomovich	Oliy ta'limda innovatsion o'qitish usullari	50
10.	ALIMARDONOV Zohid Shukurillaevich	Kursantlarda kommunikativ kompetentlikning tarkibiy qismlari o'rtasidagi aloqadorlikning empirik tadqiqotlarda o'rganilishi	56
11.	FAYZIYEVA Dildora Hayotovna, RAJABOVA Gulchehra Salomovna	Talaba-yoshlar mediakompetentligini rivojlantirishda amaliy topshiriqlarning o'rni	60
12.	FAYZIYEVA Malikajon Choshovna	The importance of diversity, equity, and inclusion in higher education	65
13.	FAYZIYEVA Umida Asadovna	O'qituvchi shaxsi va kasbiga qo'yiladigan zamonaviy talablar	69
14.	FAYZULLAYEVA Madina Abdumo'min qizi	Ta'lim jarayonini 3d asosida tashkil qilish va rivojlantirish	73
15.	HAYDAROV Latifjon Rustamovich	Talabalarning shaxsiy sifatlarini hamkorlik jarayonida rivojlantirish metodi	77
16.	JAMOLOV Shaxboz Jamil o'g'li	Bo'lajak texnologlarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish tizimi	82
17.	JO'RAYEV Qo'ldoshjon Ismatullo o'g'li	Talabalarda psixologik kompetentlikni shakllantirish mexanizmlarining amaliy xususiyatlari	87
18.	JUMAYEV Axrom Asror o'g'li	Bo'lajak energetik muhandislarda kreativlikni shakllantirish mazmuni va usullari	91
19.	MAXAMMATOVA Ma'muraxon Jalillovna	Tanqidiy fikrlash va uning ta'limdagi ahamiyati	95
20.	MAXMUDOVA Zulfiya Mexmonovna	Qo'riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligining ijtimoiy-psixologik diagnostikasi	99

OLIV TA'LIMDA INNOVATSION O'QITISH USULLARI

Eshonqulov Hakim Ilhomovich,

Buxoro davlat universiteti

*Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrası tayanch doktoranti*

Maqolada dunyo mamlakatlari oliy ta'limlarida qo'llaniladigan innovatsion o'qitish usullari, ularning afzalliklari va bosqichlari o'rganilgan. Maqolada innovatsion o'qitishda ontologiya yondashuvidan foydalanish, axborot texnologiyalarini qo'llashning an'anaviy o'qitishdan farqi va afzalliklari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: *innovatsion o'qitish, ontologiya, taksonomiya, an'anaviy o'qitish, teskari guruh, bulutli hisoblash.*

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

В статье рассматриваются инновационные методы обучения, их преимущества и этапы, используемые в высшем образовании стран мира. В статье рассматриваются отличие и преимущества использования онтологического подхода в инновационном образовании, использовании информационных технологий по сравнению с классическим образованием.

Ключевые слова: *инновационное образование, онтология, таксономия, классическое образование, перевернутый класс, облачные вычисления.*

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING IN HIGHER EDUCATION

The article discusses innovative teaching methods, their advantages and stages used in higher education in countries around the world. The article discusses the differences and advantages of using the ontological approach in innovative education and the use of information technology in comparison with classical education.

Keywords: *innovative education, ontology, taxonomy, classical education, flipped classroom, cloud computing.*

Kirish. Tasavvur qiling, zerikarli guruhda o'qituvchilarning ovozi quloqlaringizda aks-sado berayotganda, ular aytayotgan gaplarga e'tibor berish uchun qovoqlaringizni ko'tarishga harakat qilmoqdasiz. Har qanday ta'lim oluvchi uchun bu yaxshi holat emas, to'g'rimi? Demak talaba o'qituvchi tomonidan berilayotgan bilimni mukammal egallashi uchun zamonaviy va innovatsion o'qitish usuli zarur bo'ladi. Shunday qilib, innovatsion o'qitish usullarini ko'rib chiqamiz.

Innovatsion o'qitish turlari. Bugunga kelib ko'plab o'qituvchilar o'z darslarini imkon qadar an'anaviy o'qitish usullaridan farqli tashkil qilishga harakat qilmoqdalar va o'z talabalari uchun turli yondashuvlarni topib, ularning o'qitishda ko'proq ishtirok etishlari imkonini berishmoqda. Hozirgi kunda ta'lim sohasi shu qadar tez o'zgarimoqdaki, o'qituvchi o'z darslarini doimo zamonaviy strategiyalarga moslashtirishi kerak bo'lmoqda.

Quyidagi ro'yxatda dunyo mamlakatlari oliy ta'limlarida qo'llaniladigan ba'zi innovatsion o'qitish turlari berilgan:

- *interfaol darslar*
- *virtual haqiqat texnologiyasidan foydalanish*
- *o'qitishda AIdan foydalanish*
- *aralashtirilgan o'rganish*
- *3d bosma*
- *dizayn fikrlash jarayonidan foydalanish*
- *loyihaga asoslangan ta'lim*
- *so'rovga asoslangan ta'lim*
- *boshqotirma*
- *bulutli hisoblash bo'yicha o'qitish*
- *teskari guruh*
- *tengdoshlar o'qitishi*
- *hamkasblar teskari aloqa*

- *o'zaro mashg'ulotlar*
- *individual o'qitish*

Innovatsion o'qitish usullari deganda nima tushuniladi?

O'qitishning innovatsion usullari – bu darsda eng so'nggi texnologiyalardan foydalanish yoki o'qitishning eng so'nggi tendensiyalaridan doimo xabardor bo'lish emas, balki ta'lim berish va o'qitish usullaridir.

O'qitishning innovatsion usullari talabalarga ko'proq yo'naltirilgan yangi o'qitish strategiyalaridan foydalanishga qaratilgan. Ushbu innovatsion g'oyalar talabalarni dars davomida o'z guruhdoshlari va o'qituvchi bilan faol ishtirok etishga va muloqot qilishga undaydi. Talabalar ko'proq harakat qiladilar, lekin bu ularning ta'lim olishga bo'lgan ehtiyojlarini qondiradi va bilim darajalarini o'sishiga olib keladi.

An'anaviy o'qitishda asosan o'qituvchi talabalarga qancha bilim berishiga e'tibor beriladi, innovatsion o'qitishda esa talaba o'qituvchi tomonidan berilayotgan bilimning qanday miqdorini o'zlashtirishi mumkinligi asosiy mezon qilib olinadi.

Nega aynan innovatsion o'qitish usullari?

Dunyoda an'anaviy guruhlardan onlayn va gibrid o'qitishga o'tish kuzatilmoqda. Biroq, noutbuk yoki telefon ekranlari orqali ta'lim olish talabalar uchun o'qituvchi nazoratidan osongina chiqish va boshqa bir faoliyat bilan shug'ullanish imkonini berishi va shu bilan birga darsga diqqatini jamlayotgandek ko'rsatish qobiliyatini rivojlantirishi mumkin. Biz bunday talabalarni ta'lim olmayotganlikda ayblay olmaymiz, chunki bu holatda o'qituvchining ham hissasi bor, chunki darslar zerikarli va sayoz tayyorlangan bo'ladi.

Dunyoning ko'pgina oliy ta'lim muassasalari va o'qituvchilar talabalarni qiziqtirish va jalb qilish uchun yangi sharoitlarda innovatsion o'qitish strategiyalarini sinab ko'rmoqda. Raqamli dasturlar esa ularga talabalar ongiga kirib borishga yordam beradi va talabalarining darslarga kirishini ta'minlaydi.

Quyidagi ro'yxatda 2022 yil oxiriga kelib dunyo oliy ta'lim muassasalari statistikasiga murojaat qilamiz[10]:

- Barcha AQSH talabalarining 61 foizi o'zlarining raqamli vositalariga ega edilar.
- Yevropa OTMlari 75 foizi butunlay virtual o'tishni rejalashtirgan.
- Ta'lim platformalari talabalar qurilmasidan foydalanishning 44% ni tashkil etdi.
- O'quv maqsadlarida masofadan boshqarish vositalaridan foydalanish 87 foizga oshdi.
- O'zaro ta'lim olish ilovalaridan foydalanish 141% ga oshdi.
- Yevropa universitetlarning 80 foizi talabalar uchun qo'shimcha texnologiya vositalarini sotib olgan yoki sotib olishni rejalashtirmoqda.

Innovatsion o'qitish usullarining 7 ta afzalliklari

1. **Izlanishni rag'batlantirish** – o'qitishning innovatsion yondashuvlari talabalarni o'z dunyoqarashlarini kengaytirish uchun yangi narsalar va vositalarni o'rganish va kashf etishga undaydi.

2. **Muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini takomillashtirish** - Ijodiy o'qitish usullari talabalarga individual sur'atda o'rganish imkonini beradi va ularni darsliklarda yozilgan javoblarni izlash o'rniga muammoni hal qilishning yangi usullarini izlashga undaydi.

3. **Bir vaqtning o'zida ko'p ma'lumotlarni qabul qilishdan saqlanish** – innovatsion yondashuvlardan foydalanadigan o'qituvchilar hali ham talabalarga ma'lumot berishadi, lekin ularni kichikroq qismlarga ajratishga urinadilar. Endilikda ma'lumotlar osonroq o'zlashtirilishi mumkin va qisqalik talabalarga asosiy mezonlarni tezroq o'zlashtirishga yordam beradi.

4. **Ko'proq yengil ko'nikmalardan foydalanish** - talabalar o'z ishlarini bajarish uchun guruhda murakkabroq vositalardan foydalanishlari kerak, bu ularga yangi narsalarni o'rganishga yordam beradi va ularning ijodkorligini oshiradi. Bundan tashqari, individual yoki guruh loyihalarini bajarishda talabalar o'z vaqtlarini qanday boshqarishni, vazifalarni birinchi o'ringa qo'yishni, yaxshiroq muloqot qilishni, boshqalar bilan ishlashni va boshqalarni o'zlashtiradilar.

5. **Talabalarining tushunchasini tekshirish** – baholash va imtihonlar talabaning o'rganish qobiliyati va bilimi haqida ba'zi narsalarni aytib berishi mumkin. Innovatsion o'qitish g'oyalari o'qituvchilarga darslarni kuzatish va talabalar nimalarni boshdan kechirayotganini yaxshiroq tushunishi va eng to'g'ri yechimlarni topishlari mumkin.

6. **O'ziga baho berishni yaxshilang** - innovatsion o'qitish usullari yordamida talabalar nimani o'rganganlarini va nimani o'tkazib yuborganlarini tushunishlari mumkin. Hali ham bilishlari kerak bo'lgan narsalarni kashf qilish orqali ular nima uchun ba'zi narsalarni o'rganishlari kerakligini tushunishlari va buni qilishga tayyor bo'lishlari mumkin.

7. **Guruhni faollashtirish** – guruhlaringiz sizning ovozingiz yoki noqulay sukunatingiz bilan to'lib ketishiga yo'l qo'ymang. Innovatsion o'qitish usullari talabalarga qiziqarli ma'lumotlarni beradi, ularni gapirishga va ko'proq muloqot qilishga undaydi.

Innovatsion o'qitish usullari

1. Interfaol darslar

Talabalar sizning innovatsion ta'lim oluvchilaringizdir! Bir tomonlama darslar siz va talabalariningiz uchun an'anaviy va zerikarli, shuning uchun talabalarni gapirish va o'z g'oyalarini ifoda etishga undaydigan muhit yaratish. Talabalar dars mashg'ulotlarida faqat qo'llarini ko'tarish yoki javob berishga chaqirish orqali emas, balki turli usullarda ishtirok etishlari mumkin. Shu kunlarda siz katta hajmli vaqtni tejash va ikkita yoki uchta emas, balki barcha talabalarni jalb qilish uchun guruhingizda interfaol tadbirlarni amalga oshirishga yordam beradigan onlayn platformalarni topishingiz mumkin. Jonli viktorinalar va aylanma g'ildirak o'yinlari, hatto so'z bulutlari, so'rovlar yoki birgalikdagi aqliy hujum seanslari bilan butun guruhning kayfiyatini ko'taring. Siz ba'zi onlayn platformalar yordamida barcha talabalariningizni ushbu qiziqarli tadbirlarga jalb qilishingiz mumkin. Nafaqat bu, balki talabalar qo'llarini ko'tarish o'rniga javoblarni anonim tarzda yozishlari yoki tanlashlari mumkin. Bu ular ishtirok etishlari, o'z fikrlarini bildirishlari va endi "noto'g'ri" yoki hukm qilinishdan tashvishlanmasliklariga ishonch hosil qiladi.

2. Virtual haqiqat texnologiyalaridan foydalanish

Virtual haqiqat texnologiyasi yordamida guruh bilan butunlay yangi dunyoga kiring. Misol uchun, 3D-teatrda o'tirish yoki virtual o'yinlarni o'ynash talabalariningizga narsalarni tekis ekranda ko'rish o'rniga turli xil joylarga sho'ng'ish va "haqiqiy" ob'ektlar bilan muloqot qilish imkonini beradi. Endi sizning guruhingiz bir necha soniya ichida boshqa mamlakatga sayohat qilishi, Somon yo'lini o'rganish uchun koinotga sayohat qilishi yoki bir necha metr narida turgan dinosavrlar bilan Yura davri haqida bilishi mumkin. VR texnologiyasi qimmat bo'lishi mumkin, ammo u sizning har qanday darsingizni ajoyib qilish va barcha talabalariningizni hayratda qoldirishi narxiga arziydi.

3. Ta'limda AIdan foydalanish

AI bizga ishimizning ko'p qismini bajarishga yordam beradi, shuning uchun kim ta'limda foydalana olmaymiz deb aytadi? Bugungi kunda bu usul hayratlanarli darajada keng tarqalgan. AIdan foydalanish, u hamma narsani qiladi va sizni almashtiradi degani emas. Bu fan - fantastik filmlarga o'xshamaydi, unda kompyuterlar va robotlar aylanib yurib, talabalarimizni o'zi o'rgatadi. Bu sizga o'xshagan o'qituvchilarga ish yukini kamaytirish, kurslarni shaxsiylashtirish va talabalarni samaraliroq o'qitishga yordam beradi. Ehtimol, siz AI mahsulotlaridan LMS, plagiatni aniqlash, avtomatlashtirilgan ball va skoring kabi ko'plab tanish narsalardan foydalanayotgandirsiz. Hozirgacha AI o'qituvchilarga foyda keltirishini isbotladi.

4. Aralash o'qitish

Aralashtirilgan o'qitish an'anaviy guruhda o'qitish va yuqori texnologiyali onlayn ta'limni birlashtirgan usuldir. Bu o'qituvchiga va talabalariningizga samarali o'quv muhitini yaratish va o'rganish tajribangizni sozlash uchun ko'proq moslashuvchanlikni beradi. Biz yashayotgan texnologik dunyoda internet yoki elektron ta'lim dasturlari kabi samarali vositalarni e'tiborsiz qoldirish qiyin. O'qituvchilar va talabalar uchun video uchrashuvlar, kurslarni boshqarish uchun LMS, o'zaro muloqot va o'yinlar uchun onlayn saytlar va o'qitish uchun mo'ljallangan ko'plab ilovalar kabi narsalar dunyoni o'rgimchak to'ri bilan qamrab oldi.

5. 3D bosma

3D bosma usuli sizning darslaringizni yanada qiziqarli qiladi va talabalarga yangi narsalarni yaxshiroq o'rganish uchun amaliy tajriba beradi. Bu usul darsda talaba ishtirokini darsliklarga mos kelmaydigan yangi darajaga olib chiqadi. 3D bosma talabalariningizga haqiqiy dunyo haqida tushuncha beradi va ularning tasavvurini uyg'otadi. Talabalar inson tanasi haqida ma'lumot olish yoki mashhur binolar maketlarini ko'rish va ularning tuzilmalarini o'rganish uchun qo'llarida namunalı obyektlarni ushlab tursa, o'rganish ancha osonlashadi.

6. Dizayn fikrlash jarayonidan foydalanish

Bu muammolarni hal qilish, hamkorlik qilish va talabalarning ijodini rag'batlantirishga asoslangan strategiya. Beshta qadam bor, lekin u boshqa usullardan farq qiladi, chunki siz bosqichma-bosqich ko'rsatma yoki biron bir tartibni bajarishingiz shart emas. Bu chiziqli bo'lmagan jarayon, shuning uchun uni ma'ruzalariningiz va darslaringiz asosida sozlashingiz mumkin.

Besh qadam:

- *empatiya* - empatiyani rivojlantirish va yechimlarga bo'lgan ehtiyojlarni aniqlang.
- *aniqlash* - muammolarni va ularni hal qilish imkoniyatlarini aniqlash.
- *ideya* - o'ylab ko'ring va yangi, ijodiy g'oyalarni yaratish.
- *prototip* - g'oyalarni o'rganish uchun eskiz yoki namunalı yechimlar.
- *ishga tushirish* - yechimlarni sinab ko'ring, baholang va fikr-mulohazalarni to'plang.

7. Loyiha asosida o'qitish

Barcha talabalar modul oxiridagi loyihalar ustida ishlaydilar. Loyihaga asoslangan o'qitish ham loyihalar asosida quriladi, lekin u talabalarga real hayotdagi muammolarni hal qilish va uzoq vaqt davomida

yangi yechimlar topish imkonini beradi. Loyiha asosida o'qitish darslarni qiziqarli qiladi, shu bilan birga talabalar yangi mazmundagi ma'lumotlarni o'rganadilar va tadqiqot, mustaqil yoki boshqalar bilan ishlash, tanqidiy fikrlash va shu kabi boshqa ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Ushbu faol o'rganish usulida o'qituvchi qo'llanma bo'lib xizmat qiladi va talabalar mustaqil o'rganishlari uchun mas'uliyatni o'z zimmlariga oladilar. Shu tarzda o'rganish yaxshi o'zaro ta'sir va tushunishga olib keladi, ularning ijodkorligini uyg'otadi va umrbod ta'lim olishga yordam beradi.

8. So'rovga asoslangan o'qitish

So'rovga asos ham faol ta'lim turidir. Ma'ruza o'qish o'rniga siz darsni savollar, muammolar yoki stsensariylar bilan boshlaysiz. Bu, shuningdek, muammoli o'rganishni o'z ichiga oladi va sizning qo'lingizda past; bu holda siz ma'ruzachi emas, balki fasilitator bo'lishingiz ehtimoli ko'proq. Talabalar javob topish uchun mavzuni mustaqil ravishda yoki guruhda o'rganishlari kerak (bu sizga bog'liq). Bu usul ularga muammolarni hal qilish va tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

9. Jigsaw

Puzzle - bu har birimiz hayotimizda kamida bir marta o'ynagan umumiy o'yin. Agar siz jigsaw texnikasini sinab ko'rsangiz, shunga o'xshash narsalar guruhda sodir bo'ladi.

Mana shunday:

- Talabalarni kichik guruhlariga bo'ling.
- Har bir guruhga asosiy mavzuning pastki yoki pastki kategoriyasini bering.
- Ularni ma'lumotlarni o'rganishga va o'z g'oyalarini rivojlantirishga chaqiring.
- Har bir guruh mavzu bo'yicha bilishi kerak bo'lgan barcha bilimlarni ifodalovchi katta rasmni shakllantirish uchun o'z xulosalarini baham ko'radi.

- (Ixtiyoriy) Talabalaringiz boshqa guruhlar ishini baholashi va sharhlashi uchun fikr-mulohaza sessiyasini o'tkazing.

- Agar sizning guruhingiz jamoaviy ishda etarlicha tajribaga ega bo'lsa, mavzuni kichikroq ma'lumotlarga ajrating. Shunday qilib, siz har bir asarni talabaga topshirishingiz va guruhdoshlariga topilgan narsalarni o'rgatishdan oldin ularga alohida ishlashga ruxsat berishingiz mumkin.

10. Bulutli hisoblash bo'yicha o'qitish

Bu atama g'alati tuyulishi mumkin, ammo usulning o'zi ko'pchilik o'qituvchilarga tanish. Bu o'qituvchilar va talabalarni bog'lash va ularga minglab mil uzoqlikdagi faoliyat va materiallardan foydalanish imkoniyatini berishning bir usuli. Bu barcha muassasalar va pedagoglar uchun katta imkoniyatlarga ega. Ushbu usuldan foydalanish oson va tejamkor, ma'lumotlaringizni himoya qiladi, talabalarga masofadan turib o'rganish imkonini beradi va hokazo. Bu onlayn ta'limdan bir oz farq qiladi, chunki u o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqani talab qilmaydi, ya'ni talabalaringiz kurslarini tugatish uchun istalgan vaqtda va istalgan joyda o'qishlari mumkin.

11. Teskari guruh

O'rganishni yanada chuqurroq va samaraliroq qilish uchun jarayonni biroz aylantiring. Dars oldidan talabalar asosiy tushuncha va bilimga ega bo'lishlari uchun videolarni tomosha qilishlari, materiallarni o'qishlari yoki tadqiqot qilishlari kerak. Dars vaqti odatda darsdan keyin bajariladigan "uy vazifasi" deb ataladigan ishlarni bajarishga, shuningdek, guruh muhokamalari, bahs-munozaralar yoki talabalar tomonidan boshqariladigan boshqa tadbirlarga bag'ishlangan. Ushbu strategiya talabalarga qaratilgan bo'lib, o'qituvchilarga individual o'qitishni yaxshiroq rejalashtirish va talabalar faoliyatini baholashga yordam beradi.

12. Tengdoshlarni o'qitish

Bu biz jigsaw texnikasi haqida muhokama qilgan usulga o'xshaydi. Talabalar bilimlarni aniq tushuntira olsalar, yaxshiroq tushunadilar va xotiralarida saqlab qoladilar. Taqdimot paytida ular oldindan eslab qolgan narsalarni yodlab olishlari va baland ovozda gapirishlari mumkin, ammo tengdoshlariga o'rgatish uchun ular muammoni to'liq tushunishlari kerak. Talabalar ushbu mavzu bo'yicha o'zlarini qiziqtirgan sohani tanlash orqali ushbu mashqda etakchilik qilishlari mumkin. Talabalarga bunday avtonomiya berish ularda mavzuga egalik hissini va yaxshi o'qitish uchun mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, talabalarga guruhdoshlariga dars berish imkoniyatini berish ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishini, mustaqil bilim olishga undashini va taqdimot ko'nikmalarini yaxshilashini bilib olasiz.

13. Teskari aloqa

Ta'limga innovatsion yondashuvlar guruhda o'qitish yoki o'rganishdan ko'ra ko'proq narsani anglatadi. Siz ularni boshqa ko'plab sohalarda, masalan, darsdan keyingi fikr-mulohazalarda qo'llashingiz mumkin. Ochiq fikr va to'g'ri odob bilan konstruktiv fikr bildirish va qabul qilish talabalar uchun o'zlashtirishi uchun muhim ko'nikmalardir. Guruhdoshlaringizga qanday qilib mazmunliroq izoh berishni (masalan, fikr-

mulohaza rubrikasidan foydalanish) va buni odatiy holga aylantirish orqali guruhingizga yordam bering. Interaktiv so'rov vositalari, ayniqsa jonli so'z buluti xususiyatiga ega bo'lganlar, hamkasblar bilan tezkor fikr-mulohazalarni o'tkazishni osonlashtiradi. Shundan so'ng siz talabalardan o'z sharhlarini tushuntirishlarini yoki olingan fikr-mulohazalarga javob berishlarini so'rashingiz mumkin.

14. O'zaro mashg'ulotlar

Guruhingiz bilan muzeyga, ko'rgazmaga yoki sayohatga borganingizda qanchalik hayajonlanganingizni eslaysizmi? Tashqariga chiqib, guruhda doskaga tikilishdan boshqa biror narsa qilish har doim ajoyib. O'zaro o'qitishlar guruh ichida ham, tashqarisida ham o'rganish tajribasini birlashtiradi. Maktabda tushunchalarni birgalikda o'rganing va keyin kontseptsianing haqiqiy dunyoda qanday ishlashini ko'rsatishingiz mumkin bo'lgan ma'lum joyga tashrif buyuring. Safardan so'ng darsni muhokamalarga ko'maklashish yoki guruhda ishlashni belgilash orqali davom ettirish yanada samaraliroq bo'ladi.

15. Individual o'qitish

Strategiya ba'zi talabalar uchun ishlayotgan bo'lsa-da, boshqa guruh uchun unchalik samarali bo'lmasligi mumkin. Misol uchun, guruh faoliyati ekstrovertlar uchun juda yaxshi, lekin super introvertlar uchun dahshatli tush bo'lishi mumkin. Bu usul har bir talabaning o'quv jarayonini moslashtiradi. Rejalashtirish va tayyorgarlik ko'rish uchun ko'proq vaqt kerak bo'lsada, bu talabalarga yaxshi natijalarga erishish uchun ularning qiziqishlari, ehtiyojlari, kuchli va zaif tomonlari asosida o'rganishga yordam beradi. Har bir talabaning ta'lim yo'li har xil bo'lishi mumkin, ammo yakuniy maqsad bir xil bo'lib qoladi; o'sha talabani kelajakdagi hayoti uchun zarur bo'ladigan bilimlarni egallash.

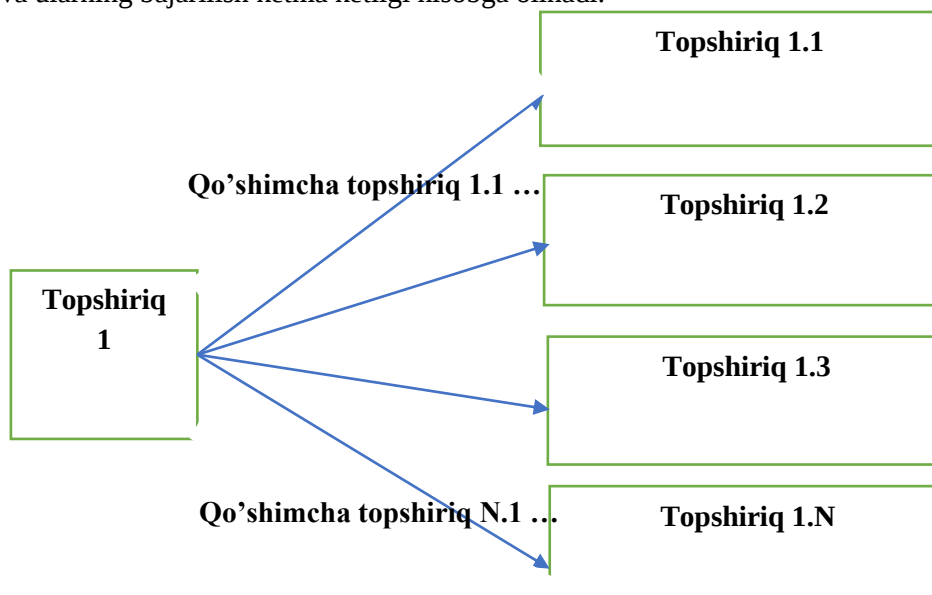
Yuqorida ko'rib chiqilgan o'qitish usullaridan tashqari darslarni tashkil qilishda falsafa va informatika fanlarida mavjud bo'lgan ontologik yondashuvdan ham foydalanish mumkin. Bunday yondashuvning boshqa usullardan farqi shundaki, ontologik yondashuvda talaba o'z bilim darajasiga mos keladigan topshiriqlar va vazifalarni bajarishga harakat qiladi, bu esa talabani ma'lum bir natijaga tezroq erishishga, rag'batlantirilishga, dars mashg'ulotlariga qatnashish faolligini oshirishga va pedagogik usullarning umumiy masalalaridan biri bo'lgan talabaning fanga qiziqishini ortishiga olib keladi. Ontologik yondashuvdan ta'limda foydalanish asosan axborot tizimlari va uskunlari yordamida amalga oshiriladi.

Ontologik va taksonomik yondashuv yordamida fanlarni o'qitishni tashkil qilish

Yuqorida keltirilgan o'qitish usullaridan tashqari fanlarni o'qitishda ontologik va taksonomik yondashuvlardan foydalanish mumkin.

- *Taksonomiya* – obyektlar o'rtasida bir turdagi munosabatlarni tashkil etish va izohlash.
- *Ontologiya* – taksonomiyaning murakkab ko'rinishi deyish ham mumkin, obyektlar o'rtasida 2 yoki undan ortiq turdagi munosabatlarni tashkil etish, izohlash, kategoriyalarga ajratish va konseptsiyalash.

Ontologik yondashuv yordamida o'qitishni tashkil etishda o'qituvchi dars davomida talabalar uchun o'rganilayotgan mavzu qo'llanmasi, mavzudagi tushunchalarni bog'lovchi, vazifa va topshiriqlarni beruvchi, erishilgan natijalarni baholovchi vazifasida keladi. Yangi bilimlarni egallash uchun qo'yiladigan talablar, vazifalar va topshiriqlar talabaning bilim olish darajasiga qarab axborot tizimi tomonidan individual belgilanadi. Buning uchun talabaning topshiriqlarni bajarish tezligi, talaba tomonidan tanlanadigan topshiriqlar va ularning bajarilish ketma ketligi hisobga olinadi.



Har bir topshiriq alohida obyekt sifatida qaraladi va kichik topshiriqlar va 1 ta umumiy topshiriqqa bo'linadi, topshiriq talaba tomonidan bajarilishi uchun har bir topshiriq izohida video, audio, matn va chizma (3d) ko'rinishida ma'lumot berib o'tiladi. Topshiriqlar jigsaw (boshqotirma), individual loyiha, test, video, audio va matn sifatida berilishi mumkin.

Xulosa. Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan 15 ta innovatsion o'qitish usullari sizning darslaringizni hamma uchun yanada qiziqarli bo'lishini va natijadorligini oshirish imkonini beradi. Ularni qo'llab ko'ring va guruhdagi tajribangizni yanada yaxshilash uchun ular asosida interaktiv darslar tashkil qiling. Maqolada innovatsion o'qitish usullarining dunyo mamlakatlari oliy ta'lim tizimlarida eng keng tarqalgan turlari ko'rib chiqildi. Ontologik va taksonomik yondashuv yordamida tashkil etilgan darslarni qiziqarli va talaba bilim olish imkoniyatlarini hisobga olish kabi tushunchalarni qamrab oluvchi o'qitish, deb hisoblash mumkin bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Муталиева А.Ш. Ахтанова С.К. Педагогика XXI века: инновационные методы обучения. Universum: психология и образование : электрон. научн. журн. 2020. № 3 (69).
2. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология. - М.: Народное образование, 2010.
3. Жуков Г.Н. Основы общей профессиональной педагогики: Учебное пособие. - М.: Гардарики, 2015.
4. Глоссарий современного образования (терминологический словарь) // Народное образование, 2007, № 3.
5. Маликова Н.Р. О некоторых инновационных методах преподавания социологии // Социс, 2012, № 2.
6. Сорокин Н.Д. Об инновационных методах в преподавании социологических курсов // Социс, 2015, № 8.
7. Педагогика и психология высшей школы: Учеб. пособие для вузов / М.В. Буланова-Топоркова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2012.
8. Dr. Damodharan V. S. ACCA, AICWA and Mr. Rengarajan.V AICWA, Innovative Methods of Teaching.
9. Базилевич С.В., Брылова Т.Б., Глухих В.Р., Левкин Г.Г. Использование инновационных и интерактивных методов обучения при проведении лекционных и семинарских занятий // Наука Красноярья. — 2012. — № 4. — С. 103—113.
10. <https://ahaslides.com/ru/blog/innovative-teaching-methods/>